

шюри „Як вибирати коня” (7 видань), „Про домашню птицю” (нагороджена премією) та „Міське самоврядування”.

Загалом працював у понад 50-х часописах; книжок і брошюр — поверх 100. Статті, новелі й оповідання розкинені в українській пресі у В. Україні, Галичині, Буковині, Підкарпатті, Америці й у різній еміграційній пресі.

Наш письменник, публіцист, видавець і вчений є водночас ще й малярем та різьбарем. Малярства почав він учитися ще в семінарі, а згодом скінчив малярську школу в Києві за провідом мистця І. Іжакевича та академіка Гомільського. Різьбарства ж вчився у петербурзького професора Дронсона. Наш письменник давніш малював тільки на дозвіллі й аж останніми роками присвятив малярству й різьбі більше часу, малюючи церкви на Підкарпатській Русі і заробляючи в той спосіб на прожиток. З більших його праць — помітний образ у празьких Францісканів, дещо у підкарпатських О. О. Василіян та дуже миле малювання церкви в Імстичеві. З ілюстрацій слід відмітити його малюнки (часто кольорові) в диточих виданнях. Багато його образків — невідписаних, або підписаних псевдонімами, що їх усіх мав 20. (Один псевдонім „В. Старий” вкрали в нього для протиукраїнської пропаганди). — Замітніша його скульптура, що в ній позначився мистецький хист творця — це могутня постать св. Василя Великого, вирізьблена для каплиці-аскетора в монастирі О. О. Василіян у Розвегові на Підкарпатській Русі.

У своїй різнобічній праці над розбудовою української культури пам'ятав він теж про її економічну підбудову й у тій цілі заініціював і зорганізував разом із М. Синицьким та К. Михайлюком першу суто-українську фабрику молочарських машин „Добробут” у Києві й започаткував український промисл у тій ділянці. З метою культурної розбудови заложив він і Мазепинську Спілку (У. С. І. М.).

За його 40-літню невтомну й важку працю належить йому від українського громадянства справжнє признання й щира подяка, що цією статтею йому висловлюємо та бажаємо одночасно й на майбутнє якнайкращих, світлих успіхів у його творчості й прямуваннях.

М. Демкович-Добрянський

НА ЕСПАНСЬКИХ ПОБОЄВИЩАХ

Бігуни історії людства зовсім не покриваються з географічними бігунами нашої землі. Вони не на півдні, ані півночі, а тільки на сході й заході. Європа й Азія це два головні фактори цієї історії, її бігуни. Велетенське змагання між тими двома континентами виповняє львину частину всесвітньої бувальщини. Європа й Азія — два праджерела всієї культури, дієві сили історії людства. Ця друга старша від першої яких шість до

сім тисячоліть. Нові теорії — чи то Фробеніуса, що хоче бачити західню Америку й полінезійські острови батьківщиною пракультури людства, чи то Германа Вірта, що випроваджує початки людства з Лябрадору і взагалі з північної Америки — це тільки здогади, припущення, які ледве чи зможуть доказати свою правдивість і стійність.

Перед тим титанічним змагом двох континентів, двох основних, відмінних принципів, що стали підставою формування життя народів тут і там, відходять на дальший плян усі „льокальні справи“. Оце змагання — це немов велетенська хвиля, що перекочується з одного континенту на другий, заливаючи раз одну, то знову другу частину землі. Як перший залив Європи Азією записує історія похід персів на Грецію. Немов реванж за той наїзд слідує потім похід Олександра Великого на Схід; спадкоємцями великого завойовника стають римляни. Але Азія не піддається: Сассаніди, гуни, авари, мадяри, араби, — ось нові фронти азійського наступу й заливу Європи. Та змінлива доля знову перехиляє вагу в супротивний бік, кидаючи на терези історії хрестосносні походи. Але незабаром гряде нова хвиля азійського заливу — татари й турки. Найновіша доба перекотила історичною ареною культурний підбій Азії. Зріст імперіялізму великодержав Європи — це здобування кольоній на інших континентах, але теж і європеїзація Азії, що намагається прийняти не тільки цивілізаційні здобутки своєї відвічної суперниці, але також защебити і її духові цінності на свій ґрунт, який до прийняття таких вартостей не дуже надається.

На еспанських побоевищах відбувається тепер один із чергових етапів цієї віковичної боротьби двох континентів. Хоч немає там ні по боці повстанців, ні по боці уряду родовитих азійців, немає Альманзора, ні його лицарів, то проте справді змагається в Іспанії Європа з Азією; не з тією Азією, що вже раз була всадовилася на піренейському півострові в VIII. століттю і що від неї еспанці висвободилися врешті аж в XV. в. (здобуття Гренади 1492. р.). Бо як араби, так і та Азія, що з нею мали до діла греки й римляни, репрезентували осілу культуру азійського континенту. Сучасна Іспанія, а разом з нею і сучасна Європа, змагається на життя й смерть із Азією кочовою, з духом азійських степів, з тією Азією, що від неї в давнину самі азійці відмежовувались китайським муром, а в нас, в Європі, проти неї будував Володимир Великий оборонні вали. Чи треба багато доказів, що московський більшовизм — це витвір якраз отого духа азійського степу? Нема нічого більш супротивного європейській духовості, як більшовизм. Отже більшовизм, дарма що зродився в Європі, не є європейського походження. Європа — це культура осілих народів, це ієрархічний порядок суспільного життя, це традиція, це велика творчість на всіх ділянках духового життя. А більшовизм, як і кожний продукт кочового духа степів, це заперечення всякої культури, бо культура родиться там, де починається осіле життя; більшовизм, це анархія, зни-

щення всякого суспільного порядку і знищення найвищого порядкуючого чинника в громадянстві — держави (сам Ленін признавав тожність окончених цілей комунізму й анархізму); це заперечення традиції та історії, бо кочовики, як у дослівнім розумінню цього слова (кочові степові народи), так і в переноснім (кочовики духа — більшовики), не мають історії, ні традиції, бо історія і традиція це витвір постійного звязку народу з землею, з батьківщиною; більшовизм це врешті руїна всякої духової творчости. Більшовизм зродився на тій частині Європи, що містить у собі найменш європейськості і під етнографічним оглядом належить вже до Азії, а духові батьки його (Маркс, Ленін, Троцький, Сталін) всі до одного не європейці, тільки азіяти (жид, сибіряк, жид, грузин).

Немов у відплату за накинену, штучну європеїзацію Азії, що звихнула на якийсь час природний розвиток азійських культурних народів, східній сусід нашого континенту азіятизує тепер Європу: більшовизм — останнє воплочення духа степів монгольської Азії, — загрожуючи донедавна Європі тільки із сходу, повів і від заходу наступ, щоб здобути й знищити європейську духовість. Азія видала найгірше, що мала, а Європа загрожена найбільшою впродовж цілої своєї історії небезпекою з боку Азії, куди більшою від різних „жовтих“ небезпек. Боротьба степової Азії за духове володіння Європою розміняна на тисячі партизанських герців, що і в найдальшій закутині ведуть потайки або явно свою руїнницьку роботу.

Геройські оборонці Альказару боронили не тільки своєї батьківщини перед заливом більшовизму й анархії, боронили теж цілої Європи та її найвищих культурних вартостей — християнської релігії і католицької Церкви.

Це не випадок, що як Ленін так і Троцький звернули свою увагу якраз на Іспанію ще перед більшовицькою революцією в Росії. Іспанія була подібна до передвоєнної Росії тим, що як тут так і там соціально-економічні відносини були до деякої міри подібні. Країна Дон Кіхота, що в ній володів колись Карло V., що була тоді наймогутніша і найбільша держава (відомо ж, що „сонце в ній не заходило“), стояла осторонь тих великих соціальних і економічних перемін, що відбулись у решті Європи; вона наче б застигла в стані фєвдального устрою. Капіталістичний порядок господарський і соціальний там був майже не зацепився. Оця відсталість суспільних відносин (відсталість — з погляду капіталістичного і комуністичного) уможливила в своєрідних умовах іспанського життя поширити й зацепити модерні соціально-радикальні доктрини, що прибрали там найбільш дивовижну й абсурдну форму. Не забуваймо нпр., що Іспанія — єдиний край, де існують сотки тисяч зорганізованих анархістів, а для їх характеристики відношення до громадських потреб пригадаємо ось що: коли представників анархістів спитав Троцький, чи не думають зорганізувати хоч якоїсь примітивної держави на місце теперішнього ладу, відповіли вони негативно; „Якжеж у такому — разі

питав далі Троцький — порадите собі от хоч би з залізницями? На те відповіли анархісти, що вони залізниць не потребують.

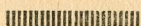
Відсутність такого капіталістично-ліберального ладу в Іспанії мала теж і той добрий наслідок, що в Іспанії збереглися сили, які змогли протиставитися більшовицькому наступові, коли й там вдалася нова штучка московсько-більшовицької тактики — людський фронт і коли цей фронт дістався до влади на те, щоб уже явно попровадити Іспанію до більшовицько-анархістичного раю. Впродовж дуже короткого часу перемінилась Іспанія під пануванням людського фронту в країну хаосу, анархії, повного безправ'я, де більшовицькі й анархістичні ватаги та ячейки, кермовані вправними руками вишколених в більшовії агентів, проводили всією силою і з гарячим полудневим темпераментом своє діло знищення. Цими силами, що стали основою для протибільшовицького повстання були: релігійність, національні почування і військовий дух у народі. Наявність і діяння тих трьох духових сил уможливило Іспанії успішну боротьбу з більшовицько-анархістичною небезпекою, а відсутність тих сил на Україні і в Росії в 1917. і сл. роках була причиною, що більшовизм побідив на Сході Європи.

Коли пишемо ці рядки, вислід громадянської війни в Іспанії вже пересуджений. Геройська оборона кадетів у твердині Альказарі і здобуття Толеда, ключової точки в поході на Мадрид, перехилило остаточну поразку на бік повстанців. Війна ведеться по обох боках із нечуваною заїлістю й жорстокістю, при чому урядові „війська“ допускаються таких жорстоких злочинів, що на їх згадку кров у жилах терпне. Це свідчить про цілковите здичавіння й озвіріння, про повну відсутність всякого, навіть найпримітивнішого людського елемента в „оборонців“ демократії і свободи, як себе величають приклонники більшовизму в Іспанії. З другого боку повстанські війська національного табору можуть занотувати за собою ряд геройських подвигів, що завдяки їм уся симпатія культурного світу стала беззастережно по їх боці. Джерело їхньої витривалості, посвяти і героїства це свідомість, що вони борються за велику справу, за релігію, батьківщину, родину, честь свого народу, в обороні найвищих духових цінностей, що їх знає історія людства.

Коли в Іспанії вибухла збройна боротьба між приклонниками більшовизації Іспанії і національним табором, то це був великий запит історії, чи зможе всадовитися більшовизм в країні латинської культури, чи романська духовість дає достатні підстави для успішного опору більшовицькій навалі. Хід тримісячної боротьби вказує, що змагання з більшовизмом було дуже тяжке, але врешті є надія на перемогу національного табору. Ангільо-германські народи ще давніш доказали, що нема там ґрунту для більшовизації; востаннє Німеччина, найбільш загрожена комунізмом, змогла упоратись із тією небезпекою. А тепер Іспанія дає приклад, що і романські народи можуть подібно встоятись навіть перед агресивним більшовизмом. Це ще один

доказ, що московський більшовизм — продукт азійського кочового духа.

Але в добі радія й аероплянів недоцільна є оборона перед заливом азійського степового духа при допомозі китайських мурів чи оборонних валів. Щоб створити тривале забороло перед тією навалою, треба плекати в своїм народі ті духові вартості, що уможливили еспанцям встоятись перед більшовизмом.

РЕЦЕНЗІЇ

Дмитро Николишин: **Ірод Великий**. Історична драма з часів рідзвa Христа з прологом і епілогом. Коломия 1936. Накладом „Загальної Книгозбірні“, стор. 112, 16.

Перо Дмитра Николишина відоме вже віддавна. Належить він до тих письменників, що промошують собі стежку до письменства не так своїм талантом, як більше своєю працьовитістю й дбайливістю. Такі письменники мають тільки одну прикмету, що корисно відрізняє їх від неодного високоталановитого нероби: в їхній творчості слідний звичайно повільний, але невпинний поступ від незугарних початків до стандарту солідного твору середньої якості. Так само й у нашому випадку: кілька літ після невдачного „Самсона“ появляється тепер нова історична драма Николишина, що безперечно перевищає дотеперішні його писання. Є це драма, що своїми ситуаціями, будовою й сценічними засобами нагадує передусім Шекспірові королівські драми — хоч помітні у ній деякі елементи античної теорії. Автор зосередив свою увагу на особистій трагедії Ірода і на долі його оточення — а тільки як ясний тон у далії звенить у тій понурій драмі мотив Вифлеємської Ночі, найповніше виявлений у епілогу. У ідеях драми є деякі цікаві елементи, як ось нпр. звязок морального занепаду з національним рабством і ін. А на загал це драма, що має чималі виховні вартості. Інша річ — оформлення тих вартостей. Воно чи не затьяже до реалізації на аматорських сценах, — а публіка з ширшим мистецьким кругозором, могла б мати щодо того твору великі побажання. Літературні традиції, що їх так цупко тримається автор — це добра річ, але тільки тоді, коли вони ховають у собі все такі щось нове й у формальному огляді. Цього „нового“ в драмі Николишина зовсім мало. Незвичайно сумлінно і працьовито простудіований історичний матеріал оформлений тут ще дуже давнім способом.

Позитивна риса Николишина — це його дбайливість за мову й за ритміку. Літературна мова у нього чиста, традиційні ямби легко читаються — і до війнятків належать такі наголоси, як шпигунів (стр. 73) тощо. На рахунок ямбу слід поставити і незвичне наголошування Ірод, Ірода і т. ін. Серед атмосфери цієї драми вражає нестиливість таких висловів, як: нас би се й не свербіло (стор. 17), вьзять свинчяку морду (стор. 30), гетьман (= Месія; 59), наївний (76), органічна хиба (слова Соломі! 44) і т. ін. Це недогляди, що вражають несподіванкою у такого дбайливого й сумлінного письменника, як Николишин. Тим більш, що не знаходять вони покриття в незвичайній поетичній силі.

Твір Николишина заслугоє на признання як зразок працьовитості й літературної рутини. Зразок тим цінніший, що зовсім вільний від усяких морально-негативних рис, що ними так часто засмічені тепер навіть куди талановитіші літературні твори. Та й у творчості самого Николишина слід відмітити цю моральну бездоганність найновіших його творів як явище, що дуже корисно відрізняє їх від давніших його писань з „подружною“ проблематиною.

Хто з круга байдужности до засад Церкви у тій проблематиці перейшов до величній проблематиці добра і зла, висвітленої в блеску Вифлеємської Зорі — цей доказав, що моральна сторінка літератури йому не байдужа. І це ми з задовіллям підкреслюємо.

М. 2.